

GIORGIO PRESSBURGER

Merre tartasz, Trieszt?

Giorgio Pressburger

Trieszt – az elmúlt száz évben most először – gyökeresen új európai kontextusba került. Mindjárt a városon túl egy határtalan világ kezdődik, melynek lakóiról egészen tegnapig szinte semmit sem tudtunk; legfeljebb csak látszólagos idegenségükről ismertük őket.

Néhány hete taxival utaztam Ljubljanába egy konferenciára. A trieszti taxisofőr remekül eligazodott a szlovén fővárosban, és egy helybéli kollégája segítségével sikeresen úticélmhoz fuvarozott. Pár nappal később megismert az utcán, és szívélyes vidámsággal, barátságosan köszönt rám. Mintha a ljubljana-i út révén együtt váltunk volna részeseivé a világgal való eme újszerű kapcsolatnak.

Új kereskedelmi és ipari megállapodások születtek; ezen a téren az együttműködés már-már napi szintű. A kulturális kapcsolatokban sok még a tennivaló, de

itt is „megmozdult” valami, született néhány bátor és újszerű, noha egyelőre még ritkaságszámba menő kezdeményezés. Egyre-másra szövődnek az egyetemközi és kutatási cserekapcsolatok. A minap a cattinarai kórházban megismerkedtem egy csinos kirgiz orvosnővel: egy közös projekt keretében dolgozik nálunk. Trieszt lassacskán föleszmél és újra benépesül, akárcsak két-száz évvel ezelőtt, amikor Közép- és Dél-Európa fiai a szabadkikötő kínálta kedvező lehetőségek kiaknázására érkeztek ide. Egy álom válik valóra: új Európa születik.

Mit hoz vajon a 2009-es esztendő? Mocskolódást, sértegetést, a legutóbbi választások visszataszító negatív kampányát, melynek legfőbb témája a másik lejáratása volt? Valószínűtlen kísértetek megidézését, üres és dagályos szölamokat, a valóság szándékos elferdítését?

Ijesztő recessziót? Vagy inkább összehangolt, alaposan kidolgozott és széles körben egyeztetett terveket mindannyiunk jövőjéről?

Mire jó ellentétet, neheztelést, széthúzást szítani? Mi hasznuk lehet mindebből a triesztieknek? Mit nyerhetnek vele? Közép-Európa immár kétszáz éve mint – mindenekelőtt kulturális – zarándokhelyről álmodik itáliai tájainkról. Goethe híres regénye, a *Wilhelm Meister tanulóévei* vajon nem Észak és Dél egyesülésének lehetőségét vetíti-e előre? Heinrich Heinének, a német romantika (Olaszországban) nem eléggé ismert nagy költőjének nagyszerű versében a magányos fenyő talán nem lángoló sziklakövön hajladozó pálmáról álmodik? És nem az emberiség reményét látta-e Nietzsche a mánort, az érzékiséget, a természet szabadságát, a kreativitást igenlő „dionüszoszi” műveltségünkben? Hosszan folytathatnánk a sort. Említhetnénk akár a nagy cseh, magyar, szlovák vagy szlovén művészeket is, akik a mai napig állandó, szakadatlan kulturális párbeszédet folytatnak a Földközi-tenger térségével. És e párbeszéd jelentős része mindig is Trieszten keresztül zajlott. Ezerszer elmondott dolgok ezek, ám mostanra mindez valami újszerű, váratlan, kézzelfogható valósággá változott.

Triesztet a világ sok részén ismerik. A nyugati műveltség számára Trieszt valóságos legenda, elsősorban persze különleges kulturális vonatkozásai miatt, de nem kevésbé különleges szépsége okán is. Újabban pedig nemzetközi tudományos kutatóközpontjai, kitűnő egészségügyi intézményhálózata, határokon átívelő új projektjei teszik vonzóvá. De híres lehetne kikötőjéről vagy az új távlatok reményében megújult, megszépült kulturális intézményeiről is. Remélem, a szitkozódás, a negatív kampány szemete nem fertőzi meg Olaszországot. Remélem, az ellenzék – mindannyiunk érdekében – kilábal jelenlegi nehéz helyzetéből. Remélem, az egyszerű polgár kigúnyolása nem válik mindennapos beszédtemává. Remélem, térségünk többi országa is belép az Európai Unióba, és végre feltárja előttünk kinccseit. Nem azt mondom: „Itt az idő, most vagy soha!”, mint Petőfi 1848 márciusában, a forradalom hajnalán.

Fulvio Tomizza, A jobbik élet c. regény szerzője 1995-ben

Budapesti lakásának erkélyén Claudio Magrisszal, a *Duna* c. regény szerzőjével

Egyszerűen azt gondolom és mondom: „itt az idő”. Hogy mit jelent nekem Trieszt?

Több mint harmincöt éve egyszer Luccában időztem, és onnan akartam eljutni Triesztbe autóval. A toszkán kisvárosból kifelé haladva megálltam egy újságosbódénál, és megkérdeztem az eladónőt, merrefelé jutok ki az autópályára. – Hová akar menni? – kérdezett vissza az ötven körüli, dús idomú hölgy. – Triesztbe. – Hűha, olyan messzire? – csapta össze a kezét az asszonyság. – Minek megy maga oda? – Mintha egyenesen a világ végére igyekeztem volna. Kitérő választ adtam, aztán, amint útbaigazított, elindultam. Az autóm nem volt valami gyors, ugyanis egy meggypiros Citroën Ami 6-os kombi jártam akkoriban. Az út során aztán kezdtem én is egyre távolibbnak, már-már elérhetetlen célnak érezni Triesztet. Leszállt az éj, és jócskán elálmosodtam. Egyszer csak megpillantottam egy izmos lovak húzta költözőszerket az autópálya közepén. – Hogy engedhetnek föl lovaskocsit az autópályára? – töprengtem, miközben lassítottam, nehogy beleszaladjak a régimódi járműbe. Két kilométerrel odébb a társzekérnek nyoma veszett. Nyilvánvalóan látomás volt csupán. A sötétben az emberi agy gyakran nemlétező képeket kreál, amelyek akár órákon át is megmaradhatnak. Az úrhajósok külön kiképzésben részesülnek, hogy ne kerülhessenek efféle jelenségek hatása alá. Akkoriban azonban mit sem tudtam minderről, így aztán gyakori autós utazásaim alkalmával sem tettem különösebb óvintézkedéseket. Az említett esetben is egyszerűen megálltam az első benzinkútnál, és ittam egy kávét. – Vajon miért éppen az a szekér jelent meg előttem? – tűnődtem. Rögtön megtaláltam a választ. Gyermekkoromban sok-sok éven át láttam efféle bútorszállító lovaskocsikat jönni-menni szülővárosom, Budapest utcáin.

Ricardo Illy, a város volt polgármestere

négyszer is a városban. Az általam megismert helybéliekben, a pompás szecessziós épületekben, sőt még bizonyos dialektális kifejezésekben is jelentős hasonlóságot fedeztem fel szülőhazám világával, ám az a lovaskocsi ennél is többet mondott. Az Adria-parti város jelképévé lett a szememben. A pályaudvar előtti piacon, ahol a Balkánról érkező „szláv” vásárlók sokadalmatucátjával vette a farmenadrágot, hogy aztán odahaza jó pénzen eladja, a kisvendéglőkben megkóstolt ételekben, az időtől és szivarfüsttől megfeketedett bútorzatú történelmi kávéházakban mintha elmúlt századok hordalékát cipelve ügetett volna lomhán az idő.

Látomás formájában jelent meg tehát előttem az összefüggés hátrahagyott szülőföldem világa és az itáliai félsziget lakói szemében oly távoli, szinte mesebéli olasz város között. Ismertem Triesztet, megfordultam már háromszor vagy

A *Holt lelkek*ben Gogol tüzes paripák húzta, ismeretlen úticél felé száguldó trojkához hasonlította Oroszországot. Örületes vágтарól, tajtékzó lovakról olvasunk a kisregényben. Az én látomásom egy egyszerű társzékéről szólt. Természetesen nem a konzervativizmus, nem a lassúság városának láttam Triesztet, noha a lassóság életkora akkoriban lényegesen magasabb volt, mint Olaszország többi részén. Még a muggiai Hitler vendéglőt sem azoknak a gyászos időknek a továbbéléseként értelmeztem, amikor a San Sabba-i rizshántolóban – ma nemzeti emlékhelyünk – a nácik ezreket gyilkoltak le és vetettek krematóriumba. Nem, a Hitler név csupán merész humorú tréfa volt. Igaz, némi képp vaskos tréfa.

Visszatérő vendég lettem Triesztben, sőt immár hente jártam akkori lakóhelyemről, Rómából e különös és szépséges Adria-parti városba. Ide nősültem ugyanis, és noha továbbra is az olasz fővárosban dolgoztam, minden szombatot és vasárnapot a hatalmas Osztrák–Magyar Monarchia hajdani kikötőjében töltöttem, abban a városban, amely akkoriban nehézkesen próbált lépést tartani a történelemmel. Egymás után zártak be a történelmi kávéházak, a helyükön bankfiókok nyíltak. Lassacskán eltűnedezték a farmerpiacok is, ahol az asszonyok tucatjával húzták fel bő parasztszoknyájuk alá a becses árut, hogy vámmentesen vihessék ki a határon. Hétvégi utazásaim egyike során egy este újabb

látomásban volt ré-
szem. Szokásom sze-
rint az Ami 6-ossal ro-
bottam Trieszt felé az
autópályán, amely ak-
kor még csak Velen-
céig vitt. Elpilledtem,
és abban az állapot-
ban egyszer csak két
motorost pilantottam
meg magam előtt, akik
egy-egy hatalmas, két
méter magas motor-
kerékpáron ültek. Óri-
ási bukósisakjuk csil-
logott az éjszakában.
Egymás mellett halad-
tak, mindkét sávot el-
foglalták. Hevesen vert
a szívem. Biztosra vet-
tem, hogy szörnyű bal-

Európa egyik legszebb főtere, a Piazza dell'Unità d'Italia

eset lesz a vége. Hogy elkerüljem az ütközést, tiszta erőből beletapostam a fékbe, és megálltam az út közepén. A hirtelen fékezéstől magamhoz tértem, mire a két motoros köddé vált. Ezzel egyidejűleg ráébredtem, hogy veszélyben vagyok. Szerencsére azon a késői órán és azon a szakaszon kihalt volt az autópálya. Feldúltan vezettem tovább. Ám eszembe ötlött a néhány évvel korábbi lovaskocsis látomás. Hirtelenjében nem jöttem rá a köztük lévő összefüggésre. Valamivel később azonban a szekér helyébe lépő robajló, csillogó motorok afféle gogoli trojkává lényegültek át a fejemben. Néhány hónappal később átköltöztem Triesztbe, amely így városommá lett, ahol néha többéves megszakításokkal ugyan, de a mai napig is lakom. Az új Európa beköszöntével Trieszt kiváltságos helyzetbe került a végtelen Kelet és a földközi-tengeri térség között. Új lehetőségek tárulnak fel az évtizedek óta Czipkerózsika-álmát alvó kikötő, a kereskedelem (immár nem farmernadrágokról van szó), az ipar előtt. Már nem utazom autón, de néha szívesen nekivágnék az éjszakai autópályának, hogy a Trieszt felé vezető sávon egy új látomással találkozzam.

Trieszt föleszmél

Trieszt mint eurorégiós főváros, mint a gazdasági Nobel-díjasok találkozójának vagy a médiáról és az úgynevezett „duopóliumról”, azaz a nyilvános és a köztelevízió harcáról folyó vitáknak a helyszíne. Színházi hasonlaltal élve Trieszt egyik napról a másikra epizódszínészből egy csapásra főszereplővé, prima-

donnává avansált. Néhány éve még senki meg nem mondta volna, hogy erre sor kerülhet. Az új Európában mégis rövid idő alatt máris kezd valóra válni mindaz, amit a triesztiek régóta sürgettek, de eddig csupán vágyálomnak tűnt. És ez még nem minden. Gianfranco Facco Bonetti, az olasz Külügyminisztérium kulturális kapcsolatokért felelős főosztályvezetője városunkba költözött. Ugyancsak ideköltözött Pietro Ercole Ago nagykövet, aki azt a feladatot kapta, hogy újjáélessze a Közép-Európai Kezdeményezést, amelynek kicsit álmos, kicsit elfeledett titkársági székhelye szintén Triesztben van. Ez a szervezet tizenkilenc éve látott napvilágot Pentagonale néven, ám a sziporkázó kezdetek után lassacskán kifulladt, s most Trieszttel együtt ocsúdik. Mindezek a sikerek természetesen kitartó munka gyümölcsei. Igen, a kitartás, az új Európába vetett, nem felszínes, nem csupán a külsőségekben kimerülő hit végül meghozza gyümölcset. Ki volna olyan ostoba és rosszhiszemű, hogy ne ösztönözné a térségünk többi országához való közeledést, hogy újabb nyelvi, társadalmi, nemzeti korlátokat emelne? Triesztben az emberek sokféle nyelven beszélnek. Képviseletti magát nagyjából az összes földrész, jó néhány ország és számos nép. Nálunk így van ez már kétszázötven éve. Ebben a kísérletben városunk megelőzte csaknem az egész világot. A soknyelvűség, a népek tarka egyvelege fontos kulturális központtá is avatja Triesztet. Mindez most úgy jelenik meg a történelem hófehér lapjain, mint valami bűvös tintával írott szöveg, amely hő hatására egyszerre láthatóvá válik. A hő nem

Claudio Magris a kikötőben, 1991

más, mint a Történelem heve. A súlyos gazdasági válság dacára néhány reménységünk máris valóra válik.

Olyan ez, mint egy álom? Igen. De ebből az álból öröm felébredni.

Trieszt kelet felől nézve

A húsvéti ünnepek alatti rövid budapesti látogatásom során eltűnődtem, vajon hogyan látják Triesztet egy „keleti” országból, milyen benyomásai vagy emlékei lehetnek városunkról egy átlagos magyar polgárnak.

Magyarország ugyanúgy szomszédja Olaszországnak, mint Szlovénia, Csehország, Szlovákia vagy Horvátország. Része annak az évtizedeken át tartó türelmes munkával – nem kis részben olasz közreműködéssel – létrehozott új Európának, amelynek gyümölcse valószínűleg a közeli jövőben érik majd be.

Ha magyar barátokkal beszélget az ember Triesztről, egészen más benyomások érik, mint amikor olasz, francia, angol vagy német ismerősökkel ejt róla szót. Az utóbbiak többnyire a legendás és egzotikus helyet látják városunkban, ahol a hajdani monarchiabeli légkörbe szippanthat bele az ember, ahol James Joyce, Italo Svevo és más nagy írók éltek. Magyar barátaink ezzel szemben Trieszt nevének hallatán rögtön szívélyesen, sőt rokonszenvezően mosolyodnak el, mintha közeli családtag kerülne szóba, mintha rég látott rokont üdvözlőnének nagy szeretettel és örömmel. Umberto Sabának az *Il Corriere della Sera* hasábjain 1948-ban megjelent cikke jut erről az eszembe. Triesztről felvázolt portréjában Saba elragadó nőhöz hasonlítja városunkat, aki először egy idős úrhoz (a Habsburg Birodalomhoz) megy feleségül, ám a férj rövid időn belül végelgyengülésben meghal. Ekkor a hölgy egy másik kérőhöz (a Mussolini-féle Olaszországhoz) megy hozzá, de ez is meghal. Harmadik férje, akivel nem sokkal

a második világháború vége után kelnek egybe, kissé elhanyagolja őt, ezért aztán a hölgy nem is tudja, hogyan vélekedjen az új házasság felől.

Saba cikkének megírása óta fél évszázad telt el. „Házassága” során Trieszt megélt vidámabb és szomorúbb napokat is, viharos jelenetekre nem került ugyan sor, ám az ifjúkori hév fellángolásának egy rövid időszakától eltekintve élete kissé eseménytelen volt. Mihez kezdjen most ez az elbűvölő és habozó szépasszony?

Én úgy vélem, nagy bizalommal tekinthet jövője, negyedik „házassága” felé. A Duna partjáról nézve városunk nyugodtan, felkészülten várja a jövőt. Az öböl,

a kikötő ma még szívesebben látja a sok kérőt, mint valaha, az iskolák új képzési irányokra, új eszközökre, új elismertségre, új barátságokra és kapcsolatokra, lelkesítő ösztönzésre várnak. A világ nyitva áll Trieszt előtt, ekkora esélye még soha nem volt a városnak! Igazán ujjongó szívvel várhatjuk hát az új „frigyet”. Úgy vélem, Trieszt még számos meglepetést tartogat mindenkinek, aki Budapestről, Ljubljanából vagy Splitből, Párizsból vagy Berlinből figyeli. Hajdani önmagán túl egyszerre kiderülhet erről a városról, hogy – válság ide vagy oda – új erőforrásokkal rendelkezik, s éppenséggel egyszerűen feltalálja magát ebben az új társadalomban, amelynek váratlanul a kellős közepén találta magát.

És most vessünk egy pillantást a múltra.

Magyarok Triesztben

Végezetül bátorításképpen szeretnék röviden megidézni néhány olyan magyar származású művészt és értelmiségit, akik jelentős szerepet töltek be a város közéletében. Hozzá kell tennem, hogy tudomásom szerint a mai napig nem született egyetlen részletes tanulmány sem a témáról. Pedig érthetően kíváncsok, mondhatni célszerű volna, ha valaki végre pótolná a hiányt. Jobb későn, mint soha.

E rövid múltidézt mindenestre a leghíresebb és világszerte legismertebb triesztivel, Italo Svevóval kezdem. A nagy regényíróról számtalan életrajz, tanulmány és visszaemlékezés született. De gyakran szó sem esik róla, pedig Svevo és bizonyos rokonai naplója alapján kikövetkeztethető, hogy a család a románul Copșa Mică, magyarul Kiskapus nevet viselő, ma Románia területén található, akkor még apró erdélyi faluból származik. A faluban egyetlen emléktábla sem jelzi, hogy innen indult el Triesztbe az egyik leghíresebb olasz író nagyapja. Régebben komoly gondot okozott

errefelé a légszennyezés, nem messze ugyanis koromgyár működött. Megkapó szépségű tájai és történelmi emlékei ellenére az európai turisták még mindig alig ismerik a népszerű regények révén legendássá vált Erdélyt. Akik nem hallottak például az észak-moldvai kolostorokról, azok előtt rejtve marad nemcsak az európai művészettörténetnek, hanem kontinensünk történelmének is egyik rendkívül érdekes fejezete.

Svevóhoz visszatérve talán nem haszontalan megemlíteni, hogy az Erdélybe több hullámban betelepült germán népcsoportok mindig is jelentős történelmi, kulturális és gazdasági szerepet játszottak a térségben. Szász és sváb telepésekről van szó. Magyarországon a második világháború végéig rendszerint sváboknak nevezték a német ajkú kisebbség tagjait. Ettore (Hector) Schmitz (művésznevén Italo Svevo) kétnyelvű magyar zsidó családba született: németül és trieszti dialektusban beszéltek odahaza. Lehet, hogy éppen e kétnyelvűség miatt vette fel az író a (germán nyelvű kisebbségre utaló) Svevo vezetéknevet és az Italo, azaz „olasz” keresztnévet.

Megjegyzem, hogy magyarul svábbogár a neve a valaha egész Közép-Európában igen elterjedt házi élősködőnek. Ha Italo Svevo, aki szinte biztosan nem tudott magyarul, ismerte volna ezt a magyar „sváb” szóhoz járuló képzettársítást, nemigen esett volna a választása éppen erre az álnévre.

Csak futólag szeretném megemlíteni, hogy a XIX. századi olasz irodalom egy másik kiemelkedő alakjá-

nak, Carlo Emilio Gaddának is magyar volt az édesanyja, ami bizonyára befolyásolta a „mérnök úr” nem egy témaválasztását.

Hadd szóljak most egy másik magyarországi zsidóról, aki nagy hatással volt Trieszt életére: Theodor Mayerra gondolok, a mai napig legolvasottabb helyi napilap, az *Il Piccolo* alapítójára és első tulajdonosára.

Nem kutatta még senki ezt a híres személyiséget sem, aki az Olasz Királyság szenátora és Mussolini barátja volt. Az *Il Piccolo* archívumában őrzött iratok között bizonyára történelmi jelentőségű dokumentumok is vannak: mint ismert, a lap lelkes támogatója, sőt egyik előmozdítója volt az irredenta mozgalomnak.

Ha nem tévedek, Theodor Mayer meglehetősen szegény családból származott, édesapja házaló árusként kezdte trieszti pályafutását. Theodor tizenhat éves korában saját vállalkozásba fogott: először egy filatéliai újságot alapított, később pedig az *Il Piccolo* című napilapot. Az új lap hamarosan nagy olvasóközönségre tett szert az egész városban, így aztán tulajdonosa szépen meggazdagodott. Szenátorrá választották; 1922-ben üdvözölte és támogatta a hatalomra jutó fasizmust. Mindazonáltal az 1938-as faji törvények neki sem kegyelmeztek: kénytelen volt eladni az újságot, és felhagyni minden közéleti tevékenységgel. Rómában halt meg viszonylagos jólétben, de munkatársai csodálatát és tiszteletét már nem élvezhette.

James Joyce, a zseniális író szerző állítólag Theodor Mayerről, első trieszti munkaadójáról mintázta

James Joyce

az *Ulysses* főhősének, a magyar zsidó származású Leopold Bloomnak az alakját. A Segantini utcában emléktábla jelzi a házat, ahol Joyce egy ideig lakott. A tábla szövege szerint a szerző itt kezdett hozzá regénye megírásához, amely később meghozta számára a világhírt. Joyce állítólag írás közben mindig odatette az íróasztalként használt utazóládára Mayer fényképét.

Szeretném felidézni két jelentős nőalak emlékét is. Egyikükről meglehetősen keveset tudunk. Anna Pulitzerről, Gustavo Pulitzer mérnök hűgáról van szó. Gustavo Pulitzer hajómérnökként, hollywoodi díszlettervezőként és Gio' Ponti munkatársaként szerzett magának hírnevet a két világháború közt. Életéről és munkásságáról bőséges szakirodalom áll rendelkezésre. Első munkája 1910-ből való; ez nem más, mint Anna hűgának síremléke, aki tizenkilenc éves korában öngyilkos lett. A fiatal lány életéről valóságos legendák keringenek; annyi bizonyos, hogy az ifjú költő, Scipio Slataper iránti szerelmében elkövetett öngyilkossága sokakat megrendített. Slataper barátnőihez (Anna Pulitzerhez, Elody Obláthhoz és „Gigetta” Carnielhez) írott leveleit Gianni Stuparich szerkesztette kötetbe *Lettere* (Levelek; később *Alle tre amiche*, azaz Három barátnőmhöz) címmel. A három lány Slataperhez írott levelei közül csupán Anna egyetlen levelét sikerült elolvasnom, melyet 1910-ben, kevéssel öngyilkossága előtt írt.¹ Anna halála után „Gigetta” feleségül ment Scipio Slataperhez. A költőt is fiatalon érte a halál: az első világháborúban esett el; soha nem láthatta gyermekét.

Ha jól emlékszem, a Pulitzer család makói származású. Két unokafivér indult útnak: egyikük, Anna apja Triesztben kötött ki, másikuk pedig Amerikába vándorolt. Az elsőből gazdag fakeskedő lett az Adria-parti városban. Az általa építtetett pompás villát néhány éve bontották le. Annáról, az eleven eszű, művelt lányról alig tudunk valamit.

A másik unokatestvér, Joseph, Anna nagybátyja egyenesen Amerikába ment, ahol tizenhét évesen részt

Italo Svevo

vett a függetlenségi háborúban. Előbb republikánus, majd demokrata párti képviselővé választották. Megvásárolt több lapot is, köztük a *New York World*-öt. Ő alapította a Pulitzer-díjat, az Egyesült Államok legrangosabb irodalmi díját.

Ami Slataper másik „barátnőjét”, Elody Obláthot illeti, nem sokkal kevésbé tragikus sors várt rá, mint Annára. Elody is magyar családból származott. Fiatalon írni kezdett, és egy másik íróhoz, Gianni Stuparichhoz ment feleségül. Súlyos betegsége tíz éven át ágyhoz kötötte. Zsidó vallását elhagyva katolizált, ettől kezdve új hite lett egyedüli vigasza. Irodalmi munkássága mára – talán méltatlanul – feledésbe merült, noha szervesen hozzátartozik a trieszti irodalmi hagyományokhoz. Claudio Magris egyetemi szakdolgozati témaként adta ki e kivételes személyiség élettörténetének feldolgozását.

A trieszti értelmiség nemzedékeit kinevelő pedagógusok között szeretném megemlíteni Marino Szombat helyi nevét, aki – mint neve is mutatja – Szombat helyről származott. Tanárként és művelődési szakemberként vett részt Trieszt kulturális életében; leszármazottai ma is itt élnek.

Égető szükség volna egy alapos tanulmányra ebben a témában. Rövid írásomban a lényegre szorítkoztam. Befejezésül még annyit szeretnék megjegyezni, hogy egyes magyar családok – például a Frigessi família – meghatározó szerepet töltek be a város gazdasági életében. Néhány éve az erdélyi származású Illy család tett szert ilyesféle jelentős befolyásra.

Hiába a recesszió, a Trieszt nevű kedves hölgy újabb frigyre készülődik. Ezúttal Európa veszi őt feleségül. A brit és a spanyol törvények immár az efféle házasságkötést is lehetővé teszik.

1 Elody Oblath Stuparich: *Confessioni e lettere a Scipio* (Vallomások és levelek Scipióhoz). Torino, Fogola Editore, 1979. (a ford.)